

H. G.

Om Dimmel = Uge.

§. 1.

Den Uge næst for Paaske kalder man i Dansk Tale, og i alle tre Nordiske Kongeriger, med det Navn Dimmel-Uge; hvilket ogsaa forekommer i vore Kirke-Love, nemlig i Kong Christiani III. Kirke-Ordinanz, i det Capitel om hellige Dages Hold; i Kong Christiani IV. Norske Ordinanz; saavel som i de Svenskes Love. Og er derforuden saa bekændt, og i sær hos den gemene Mand i Danmark almindelig-brugeligt, at man ikke har andet Navn til bemeldte Uge. Jeg erindrer mig, at have hørt i min Ungdom meget tales og spørges, om Oprindelsen til dette Ord, baade af Lærde og U lærde. Deriblant vare de, der vilde mene, at man havde i gammel Dansk havt det Ord at dimle, af samme Bemærkelse, som at syfle, eller have travelt, have meget at pønsse paa og bestille; forstaae, imod den store forestaaende Høytid, nemlig Paasken. Ja denne Giætning har og andre siden vildet bestyrke, med at forære mig, at man havde endogsaa her og der i Provinkerne for Skik, at kalde Ugen for Juul Dimmel-Uge. Men naar dette nu saa er, er det useilbarligen en Misbrug, og i nye Tider af Børn eller uvittige Folk saaledes indført og i Talem vedtaget. Ey at tale om, at der vel aldrig har været noget verbum, at dimle, til i Dansk, eller maaskee i noget andet bekændt Sprog.

§. 2.

Den lærde Danske Philologus Peder Enevoldsen har en langt bedre Giætning om Ordets Herkomst, af Dummer, Mørkhed, naar hand saaledes skriver i sine Betænkninger om det Cimbriske Sprog, §. XLIX. p. 60. "Dummer, 3: Mørkhed. Maaskee heraf Dimmel"

"mel-Uge, som holdes for at have mørkt og ondt Bærlig, og i hvilken det usædvanlige Mørke skeede udi Christi Lidelse." Haquinus Spiegel, fordam Erke-Biskop i Upsal, har i sit *Glossario Sveo-Gothico* ligeledes Dimmer, mørk; og, efter at have anført Loccenii Forklaring om Dymbil-Veka, (hvorom jeg ret nu skal tale) siger hand: "Sed alii Dymbil-Veka derivant ab Angl. voce Dimmy vel dimme: obscurus, nubilus, lugubris." Jeg for min Deel er og gandske enig med disse tvende gode Mænd, for saa vidt, at Dimmel-Uge kommer af Dimmer, Mørke, eller Mørkhed: Men hvad Peder Syvs Forklaring anbelanger, om det mørke og onde Bærligt, da haver den ingensteds hjemme; Hvilket jeg herefter skal vise, og da indstille til Læserens gode Paadomme en gandske anden Aarsage til bemeldte Navn. I midlertid er det saa billigt og ret, som til Sagens Oplysning fornødent, at jeg ey bør dølge eller forbigaae andre Skribenters Meninger, men dennem med al muelig Flid randsage, førend jeg med behørige Argumenter fastsætter den, som jeg holder for rettest. Hos Gudmundum Andreae i hans *Lexico Islandico* bemærker man tvende haande Ting, til at kunde vælge iblant, og gjøre rede for Ordet med; og begge saa rimelige tilstune, at hvilken af dennem man vilde at tage, skulde der langt fra ikke fattes paa lærde Sækel og Argumenter til at pynte dennem ud med: Saaledes, at det vilde blive ey af de fletteste Problèmes, at skille imellem deres Rigtighed. Hans Ord lyde saaledes pag. 56. "Dymbil-Dagur & Dymbil-Veka, à dumbe, mutus. Dies ante Paschatos festum, à silentio Campanæ, diebus Christi passionis apud Pontificios indictis, quo tacere oportuit Æra & clangores Campanarum. Instrumenta porro lignea, quibus tunc pulsare licuit, Thombul vocarunt. Lutretio instrumentum, quo pulsatur, Tudes est." Herudi forekommer nu en dobbelt Derivation; den første af Dumbe mutus, fordi Klokkerne motte tie, være dumme, og ey lade sig høre ved Ringen i Dimmel-Ugen: Den anden af Thombul, som skal have været det stykke Træ, man pinkede imidlertid med, i stæden for at ringe med Klokker, og vil jeg da nu tale om hver i Særdeleshed.

§. 3.

At Klokkerne have været dumme, og ey ere bleven ringede i den halve Uge for Paasken, nemlig fra Onsdagen næst for Skiær-Torsdag, og indtil Paaske-Morgen tilig, er gandske klart og rigtigt, omskient det end aldrig stod i den Svenske Christen-Rett, hvor Ordene ere disse: "Nu ganger in Paskefrider a Odinsdaginum i Dymbil-Wiku, ta upbindis Kluckur." Og er i Latin, efter Magni Celsii Oversættelse, udi hans *Computo Ecclesiastico*, pag. 51. "Die Mercurii hebdomadis, quæ vocatur *Dymbilwicku*, Paschalis init fecuritas. Tunc Campanæ adstringuntur." Den berømte Historicus Joannes Loccenius, udi sine *Antiquitatibus Sueo Gothicis*, lib. I. cap. 5. havde i de første Editioner, (hvoraf jeg haver den af an. 1654. in 8.) allene anført verba vernacula: Nu ganger in Paskefridar &c. Men i den af Aar 1676. (som kaldes Editio quarta & aucta, trykt i Tydskland in 4to,) ere bemældte Originalens Ord udeladte, og deristæden satt en Latinsk Version, hvor *Dymbilwicku* er kaldet *muta hebdomas*: "Nunc ingreditur Pax Paschalis die Mercurii, *muta hebdomade*, "quando Campanæ adstringuntur." Derpaa giver Loccenius sig til Sagen at opliuse, sigende: "Ex his verbis intelligimus, quod illa hebdomas, quæ præcedit festum Paschatis, dicta fit & adhuc dicitur *Dymbilwicka*, quod Campanæ tunc essent quasi mutæ, (domb, dumb,) & tacitæ. Nam olim æris campani sonus in templorum turribus a die Mercurii usque ad ferias Paschales per illam septimanam non audiebatur; sed inflato cornu vocabantur auditores ad sacra, velut in Chronico quodam Suecico MS. me legisse meminî. Cujus rei veterem quandam superstitionem fuisse, sunt qui notant, quasi lamia illis noctibus ferro campanas raderent." Dette er da altsammen af Loccenii sidste Edition. I den første staaer intet nældet om Lamii, hvilket og noksom tilkiændegiver, at hand haver siden efter hørt og lærdt dette af de Svenske; *Sunt qui notant*. Jeg troer, at hand dermed sigter til Magnum Celsium, som jeg nys nævnte, der var fordum Professor Matheseos i Upsal, og hvis begge Editioner af *Computo Eccles* ere ældere end Loccenii sidste af *Antiquitatibus*. Virkeligen haver og hand, Celsius, bragt os denne Forklaring for Dagen om

om Troldfonerne, som jeg nu vil anføre med hans egne Ord: "Causam legis (ta upbindes Kluctur,) hanc fuisse puto, quod veteri quadam superstitione nostri Lamias crediderunt noctibus istis campanas radere, ut & collectis ramentis in veneficiis uterentur, & campanarum e fordibus repurgatarum sonus longius latiusque diffundi posset. Nempe gliscentibus illa ætate, quasi in cinere, paganismi reliquiis, pari fide traditum acceptumque erat multis, fagas ea re per tantum circumquaque tractum nocendi potestatem consequi, quousque æris hac hebdomade pulsati sonus pertingeret. Ideoque ad hoc malum declinandum, Campanæ ut suspecto tempore impedirentur, atque immotæ consisterent, temporum illorum vanitas obtinuit: Quæ tam alte infedit rudis vulgi mentibus, ut etiam opinio sit quibusdam ex simplicioribus, fagas post rasas per has noctes in turribus campanas, ad visitandum diverticulum suum in alicujus longissime diffiti montis altissimique jugo, ex longinquo, ut fit, cœruleum referente colorem, cui indè nomen Blåfukull hæserit, convolare. Det gjør mig ondt for denne gode Mand at hand har fordærvet saa megen Umage og Tiid med saadant Kiærlinge-Sladder. Hvilket er klart at see, at det er opdiatet i de nyere Tider af nogle ulærde Munkke og Præster, der ingen Bestaaffenhed have vidst om de gamle Kirke-Skikke, og dersfore, naar de bleve spurte derom, have mottet gribe til slige hæslelige Digter. Jeg vil lade staae, om man ikke ogsaa kand have bragt nogle ulyfsalige Herer til at giøre saadan Bekiændelse paa sig selv, at de skræbete Klokker i Dimmel Ugen, for at giøre dem høylidende, og for at ride desto mageliger til Blåfukullen, eller Bløfsberg. Ja saameget vil jeg endnu indrømme, (efter den liden Kundskab jeg kand have i det saakaldede Hererie,) at iblant adskillige Stykker af disse arme Folks Overtroe var og dette, at skræbe eller file Klokker i Dimmel-Ugen, og at stiaele sig dertil om Natten, som lod sig og mere mageligen giøre, naar Klokkerne eller Knæbelen i den hellige Uge vare bundne, end som ellers. Men hvorsfore gjorde de da slikt? Jeg svarer, for at bruge det som de skræbete af, til visse slags Lægedomme, eller Magiske Curer, naar de skulde hielpe paa dem, der vare fortryllede eller, som det kaldtes, forgiorte. Thi Klokke-Skræb (Campanarum ramentum) var antidotum contra obfessiones diabolicas & morbos dæmoniacos. Langt fra, at det skee-

de, for at skaffe Klokkerne en bedre Lyd; thi dermed var hverken de Troldkoner, der skulde ride til Bloksberg, ey heller den, som skulde føre dennem frem, i nogen Maade tient. Og burde saa kloge Mænd, som Loccenius og Celsius, i det mindste have vidst, at saadant var aabenbare absurd, og tvertimod det rette Hæx-Systema; Hvorudi man lærer, at der er ingen Ting, Troldkoner og deres Herre og Mestere ere saa bange for, som for Klokke-Lyd. Man haver kun at slaae op i Del-Rio, (ey at tale om flere,) paa det Ord *Campana* i Registeret; da man skal finde de artigste Historier, hvorledes den onde Mand pleyer at forstrækkes og jages paa Flugten ved een eneste Kirke-Klokke; Item, hvorledes, naar hand har skuldet føre Hæxerne til Bloksberg, har hand mottet tabe dem undervens, og ladet dem dratte ned i elændige Maader, naar de ikkun hørde noget Slag af Klokker ved een eller anden Kirke undervens. Ja skriver ikke Durandus, *Rational. lib. I. c. 4.* "Campanæ in processionibus pulsantur, ut Dæmones timentes fugiant. Timent enim, "auditis tubis Ecclesiæ militantis, scil. campanis, sicut aliquis tyrannus timet audiens in terra sua tubas alicujus potentis Regis inimici sui?" Og i *Concilio III. Colonienfi*, naar der tales om, hvorfor Klokker maae vies og velsignes, heder det iblant andet, *ut dæmones tinnitu earum terreantur, ut spiritus procellarum & aëreæ potestates prosternantur.* Hvor urimeligt er det ikke da, at Lamia, dæmonum & malorum spirituuum ministræ, skulde skure og skrabe dennem, for at give dem en høyere Lyd, og at Hæxeriet skulde bekomme en større Kraft til at fordærve og gjøre Skade, jo bedre Klokkernes Ringen høres? Man veed jo den Inscription, som er funden paa endeel Klokker fra gamle Tider: *Vox mea est Bamban, possum depellere Satan.*

§. 4.

Men overalt, naar man nu skal tale alvorligen og uden Skiempt, da ere Celsius og Loccenius ingenlunde at undskylde, at naar de endeligen vilde anføre denne taabelige Digt om Lamiis og Sagis, de da ikke ogsaa have tillige meddeelt nogen sund og sandfærdig Raison til Klokkernes Opbindelse i Dimmel-Utgen, om hvilken Skik deres gamle Kirkelov taler. Dog hvad vil jeg sige? Magnus Celsius, omendskiont hand var en lærd Mand, (saasom og andre flere efter hannem af samme berømmelige Slegt,) og var derhos et Ledemod i Antiquitets-Collegio,

fra det første det blev oprettet, haver hand dog ingen bedre Raison vidst til bemeldte Ting, efterdi hand skriver: *Causam Legis hanc fuisse puto.* Men om Jo. Loccenio, der var in utroqve Jure erfaren og vidtloftigen belæst, skulde jeg aldrig have troet det. Thi, at man bandt Klokkerne op, og holdte op at ringe dermed om Onsdagen før Paaske, og indtil Paaske-Morgen, er ikke nogen fremmed, men en gandske bekjendt Sag. Og hvis saadant var allene skeet udi Sverrige, og her omkring i Norden, kunde det maaskee taales, at man søgte om Aarsagen i vore gemene Folkes Traditioner, saa u-rimelige som de endda motte være. Men det skeede jo, og var i Brug, den hele gandske Christenhed over, i alle de Lande, hvor man havde Klokker ved Kirkerne: Ja det skeede, førend nogen Kirke i Sverrige eller i Danmark blev bygt, eller nogen Klokke saaes eller hørdes i vores Norden. Thi endogsaa før end Kønser Caroli M. Tid var Tingen alt bekjendt og brugelig; som kand bevises af Alcuino. Man kaldte det *succingere campanas* in septimana sancta. Og Onsdagen før Skiær-Torsdag kaldtes deraf *Succinctio Campanarum*; hvilket man finder i gamle Skrifter, saasom hos Galbertum, i den Historie hand haver efterladt om S. Carolo Græve af Flandern, den Hellige Kong Knuds i Danmark, der blev ihjelslagen i Odense-Kirke, hans Søn; hvilken Historie eller Levnets-Beskrivning staaer indført i Bollandi *Actis Sanctorum*, a. d. 2. Martii, der heder det no. 84. pag. 198. "Tertio Calendarum Aprilis, feria quarta, in *Succinctio Campanarum.*" Her i Danmark blev deraf samme Onsdag kaldet Klokker-Onsdag; Og jeg haver et Brev af an. 1442. som er et Tings-Bidne af Usnes-Byeting, hvori der staaer: "Kungjore vi alle &c. at vi "under vors HERres Fodilse Nar Thusend firehundrede, foretiue oc "pa thet annet Nar, Klokker Odensdagh paa Usnes Byting have nærværendes været" &c. Thi Religionen, ihvormeget den bestod i udvortes Ting i de Dage, hindrede dog ikke her i Riget fra Ting og Stevne at søge, saa nær mod Hoytiden, da man endogsaa søgte dem ofte anden og tredie Paaske-dag; indtil K. Christian III. strengelig forbød det i Necessen, samt at man en heller motte holde Ting de tre Dage for Paaske, saa at Onsdagen kom end ikke heller i dette Forbud. Aarsagen til disse bemeldte Navne, *Succinctio Campanar.* og Klokker-Onsdag, er og ikke vanskelig at giætte; den bliver endogsaa noksom forklaret baade af gamle og nye Skribentere. Hospinianus, in opere

de Festis, skriver om samme Dag: "Non pulsant (Pontificii) campanas hoc die & sequentibus diebus, ad declarandam tristitiam suam." Og hans Bederpart Jac. Gretserus S. J. *lib. de Festis* cap. 16. "Campanæ si in signum tristitiæ, ex cruciatibus & morte Redemptoris nostri conceptæ, conquiescant, quid mirum? Luxerunt olim Christi mortem terra & astra. Lugeant & æra, eo quo possunt modo, nempe silendo, & ab editione soni abstinendo." Man begyndte endog, strax fra Faste-Tiden gif an, ja lige fra Septuagesima, at bruge Klokkerne mere maadeligen, end i den øvrige Tiid om Aaret. Saaledes lærer os Durandus, *lib. I. c. 4.* "Sane in tota septuagesima, sub qua quadragesima continetur, in diebus profestis, non debet compulsari, nec depulsari, sed impulsari, id est, simpliciter pulsari, ad horas diei vel matutinas." De gamle Scriptorum Officiorum divinorum, nemlig Alcuinus, Amalarius, og Rupertus, Abbas Tuitiensis, give os en mystisk Forklaring paa foromnævnte Klokkernes Stiltiendehed i Dimmel-Ugen. Og af dennem er det at Durandus har taget, hvad han skriver, *notional. lib. 6. cap. 72.* "In his vero tribus diebus silent Campanæ, quia tunc siluerunt Apostoli & prædicatores, & alii, qui per Campanas intelliguntur." Og dette er, hvad Celsius og Loccenius burde allene have sagt, naar de vilde forklare deres Svenske Kirke-Lov om Klokkernes Opbindelse, og ikke den ælændige Tradition om Troldfoner.

§. 5.

Hernæst til Hoved-Sagen, og til dette Spørsmaal: Er det da af saadan Klokkernes Tavshed og Dumhed at det Ord *Dymbil-wicka*, eller Dimmel-Uge, kommer? quasi den Dumme Uge, efter Gudmundi Andreæ Mening: (Ligesom man fordem udi Svitserland kaldte Faste-lavns Uge, den Døve Uge, die Taube Woche, wegen des vielen Unwesens, welches von vermunten und beynaher unsinnigen Leuten zu der Zeit verübt worden, som Hottinger bemærker i sin Schweitzerste Kirchen-Historie.) Jeg mener Nej. Og at jeg ikke kand troe det, er tildeels fordi man haver en anden rigtigere Opkomst til Navnet, som jeg herefter skal komme frem med; tildeels ogsaa, fordi det gaar imod regulas etymologicas, en allene at see o eller u i Dum, forandret til y eller i, (som alligevel kunde gaar an,) men at see den Bogstav I tilfætt i

Enden. Hvilken Bogstav I endeligen henviser os til en anden Radicem, end det Ord Dum. Udi ingen Derivato af Dum, mutò, troer jeg at man lætteligen finder I. Thi naar *Glossæ Veteres German.* og det ældgamle *Rhythmus* de S. Annone, have *Tumlice*, af *Dumb* eller *Tumbe*, *stolido*, *fatuo*, da er at agte, at samme Ord ikke egentligen er derivatum, men et Compositum, sammensatt af vende, *Tumb* og *lice*, quasi *stolido similis*; ligesom i Danskten, menniskelig, folkelig, rødlig &c. Saa at ligesom rødlig, ikke bemærker perfectum colorem rubrum, saa ey heller *tumlice* perfectam stoliditatem, sed fatuitatem ei vicinam. Og paa sliq Maade kunde *Dymbilwicka* jo ikke kaldes eller hede, quasi *Dymblice-Wicka*, allerhelst da Klokkerne vare fuldkommen og aldeles dumme, og lode ikke det alermindste Lyd høre, i alle de fire Dage før Paasten, som sagt er.

§. 6.

Utsaa forsøyer jeg mig nu til den anden Etymologie, hvilken vores forbenævnte Jyslænder Gudmundus Andræ ogsaa paa samme Sted har tilføyet med disse Ord: "Instrumenta porro lignea, quibus tunc pulsare licuit, *Thombul* vocarunt; quale instrumentum Lutherio *Tudes* est. Jeg maae befieende, at denne Raason lader sig meget vel høre; saafremt ikkun Observationen er i alle Maader rigtig, at det stykke Træ, som man pinkede med i Stæden for Klokke, blev virkeligen kaldet *Thombul*. Men ingen andenstæds har jeg truffet dette Ord, hverken i vores Nordiske eller andet Tungemaal. I Lydsk er verbum *Dumpeln*, *rühren*, *jactare*: *Butter ausdampeln*, *lactis jactatu butyrum facere*; *Dümpel-Milch*, suur Mælk med Fløde, i Geo. Henischii *Thesauro*. Ligeledes et andet verbum *Dümmeln*, *agitare*, *movere*; som *Wachter* og *haver* in v. *Dau-mel*. I Dansk og Svensk kalder man en Navle, eller Spiger, af Jern eller Træ, en *Dömling*, *clavus grandis*, *ligneus* feu *ferreus*. v. Haq. Speg. I Engel-Saxisk er *Dumle*, *onocrotalus*; ligesom og *Kohr-Dommel* i Lutheri Bibel. Om hvilke alle jeg ikke veed, om de kunde være beslegtede med *Thombul*; eller og om *Thombul* mueligens motte være af *Tympano*? Imidlertid er det aldeles vist og rigtigt, at man i tre Dage før Paaste, saalænge Klokkerne ikke brug-

brugtes, betiente sig af sligt et stykke Træe. Næmlig man havde en Siel, og paa denne slog man med en Træe-Rølle, og saaledes kaldte Folket sammen til Kirke. *Non pulsant campanas, sicut Hospinianus, sed signum tamen datur cum tabula.* Hos Alcuinum og Amalarium, som jeg tilforne citerede, haver man og dette. Den første siger: "Reti-
 "cetur sonus campanarum; pro hoc enim humilior sonus *lignorum*
 "ad congregandum populum assumitur." Den anden: "Altitudo
 "signorum, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur, & lignorum so-
 "nus, usquequaque humilior æris sono, necessario pulsatur, ut
 "conveniat populus ad Ecclesiam." Og Rupertus Abbas end vide-
 "re, *lib. 5. cap. 20.* "Igitur in ea hora, qua Dominus traditus est,
 "recte signis Ecclesiæ silentium indicimus, Christumque solum
 "toreular calcantem, solum in ligno crucis extenso corpore tym-
 "panizantem, testimonium veritati, humili & solitaria voce perhi-
 "bentem, *ligneo malleolo in tabula suspensio & personante*, populumque ad
 "Ecclesiam invitante, significamus." Durandi vitløstigeres Forfla-
 ring, hvor hond ligeledes kalder det signum quod fit cum tabula,
 saa og pulsationem cum ligno, gøres ikke fornøden det jeg tillægger,
 da Tingen er noksom opliust. Alleniste hvo vil bekræfte os Gud-
 mundi Sigende, med nogen sikker auctoritet, at ommældte stykke
 Træe eller Rølle blev kaldet *Thombul*? Omendskjønt det dermed ikke
 blev afgjort eller u-paatvibelig, at Dimmel-Ugen motte være ble-
 ven saaledes kaldet af *Thombul*. En Liighed og Probabilitet, med
 endogsaa en klar Overeensstemmelse af Omstændigheder tilsiune,
 gjør os ikke stræven en rigtig Etymologie. Ikke veed jeg, om de
 Tydske endnu kunde være visse paa, hvoraf deres Char-Woche og
 Char-Freytag er kommen. Nogle mene, at dette *Car* er af *Carena*,
 og dette af *Quadragesima*. Andre, at fordi *Kar* betyder curam anxiam,
 sollicitudinem, i Engel-Saxisk, item querimoniam, luctum;
 hvoraf vores Danske, at kære og klage, kæremaal &c. saa skulde
Kar-woche være septimana luctuosa. Sagen andre, af *Kar*, amicus,
 et gammelt Celtisk Ord, hvoraf de Latiners *charus*, og vores Kær.
 Da endeligen at *Kar* haver, i gammel Tydsk, ogsaa bemærket
 Skades Erstatning og Fyllestgiørelse, eller Bod; ex. gr. Der
 schuldige hat seinem Anklagern einen Abtrag, Kar oder Wandel
 gethan; og saaledes udaf Christi Kar og Fyllestgiørelse for Syndere

skulde *Kar-freitag* have faaet Navn; som *Dilherrus* troer, *Disputatt. Tom. I. n. XIII. p. 401.* Men længe før hannem, haver *Mart. Chemnitius*, (som hand ikke nævner,) in *Examine Concilii Tridentini*, i det Capitel *de Indulgentiis*, anført selvsamme *Etymologie*, ved Længighed af det Ord *Carina*. Alt dette har jeg allene nu mældet, til Exempel at give paa deslige Tings Vanskelighed, og at man ikke hastigen bør sætte Troe til, eller gjøre sig fast ved *Apparances*, d. e. hvad som synes rimeligt, men er ey uoksom beviist. Og, saasom vi nu have hørt, om den Maade at samle Folk til Kirke med en Træ-Kolle og et Bret eller Fiæl, saa bliver vel det andet, som *Loccenius* fortæller om Horn, at tude Menigheden tilsammen med i Dimmel Ugen, ikke værdt at holde sig op ved. Saadant har man vel hørt sige, at være skeet i Landsbyer, hvor deres Klokke har været i stykker, at de have da i Nødsfald betient dem af et Horn. Og slikt har det maaskee været, som *Loccenius* har fundet i den haandskrevne *Chronike*. Thi udi Dimmel-Ugen at bruge Horn for Klokke, er *contra officiorum sacrorum regulas*. Og hvor kunde man fattes Træ i Sverrige til at pinke med?

§. 7.

Endeligen og paa det sidste kommer jeg nu igien til min første *Etymologie*, af *Dimmer*: Hvoraf *Dimmel-Uge* bliver det samme, som *Mørke Uge*. Hvilket jeg er forsikret om at være rettest. *Dim* heder endnu paa Islandsk *tenebræ*, og *Dimur*, *tenebrosus*. *Demmer* er gammel Tydsk, fra de ældste Tider. Hos *Notkerum* in *Psalterio* heder *Tenebræ* nogle gange *Timberu*; hvoraf siden er bleven *Demmer*: og deraf haves endnu *Demmerung*. I *Engel-Saxisk* er det *Dimmer*; og *adjectiva Dym, Dymlic, caliginosus*. Maaskee af det *Cambro-Britiske Du* eller *Dy*, som ogsaa bemærker *Mørk* og *Sort*. I *Dansk* have vi havt, om ikke maaskee endnu, det Ord *Dimling*, *pro crepusculo*; saa at i visse *Provincker* siger man, i *Dimlingen*, som andensteds heder i *Skumlingen*; hvilket sidste kommer af *Skummer*, *o: tenebræ suborientes*. *Dimlingen*, i *Dansk* er det selvsamme Ord, som de Tydskes *die Demmerung*: og man veed jo, hvor ofte og gierne *R.* og *L.* forveyles med hinanden. *Demmer-Dimmel* eller *Dymlik-*

Dymlik-Weka, blive da alt det samme; og derudi støder ikke det aller- ringeste. Men hvorfor heder denne Ulge da Dimmel- eller Mørke- Ulge? Hertil svares, at det er jo bekiendt, at fra Onsdagen i bemeldte Ulge bør, efter alle gamle Regler i den Catholske Kirke, sluffes de store Lius i Kirkerne, som ikke tændes igien, førend om Loverdag- Aften. Derom er uformødent at nævne eller anføre noget Vidnes- byrd af enten gamle eller nye Skribentere; efterdi det findes hos alle og enhver af dennem, forstaae alle dem som have skrevet de *Festis*, de *Ritibus*, de *Officiis* &c. Betydningen derpaa lader jeg ogsaa være uberørt, hvilken, foruden Chrysofostomum i hans *Homilia XXX. in Genesin*, og mange flere Grætske Patres, endogsaa de forhen benævnte, Alcuinus, Amalarius og flere, tilstræffeligen give. Men hvad ikke nær saa almindeligen forekommer, og som jeg ikke veed, om de nye, der pleje af vore Studiosis Theologiæ at bruges, saasom Hospinianus, Hildebrandus, Calvörus og J. A. Schmidius, have, som de vel burde, givet agt paa og erindret om, er dette, at Kirke-Tienesten, lige fra Dimmel-Onsdagen indtil Paaske-Aften eller Lover-Dagen, blev kaldet i Latin *Tenebræ*. Smidlertid har dog Hofmannus in *Lexico Universalis* ikke forglempt at bemærke det, og indføre derom Durandi Ord *ex Rationali*. I Du Cangii *Glossario* er Artiflen fuldstændiger, og lyder saaledes: "TENEBRÆ, *Officium Ecclesiasticum ita appellatum, quod peragitur feria quarta, quinta & sexta majoris hebdomadæ.* "His enim diebus Ecclesia Tenebras colit, & matutinas finit, inquit Durandus "Rational. lib. 6. c. 72. n. 2. primo quia in luctu & moerore est propter Domini passionem, & propter ejus triduanam mortem exequias celebrat triduanas. "Secundo *Officium Tenebrarum significat Tenebras, quæ fuerunt super faciem terræ, dum pendebat Sol Justitiæ in cruce.* Adde Beletum c. 100. Liber "Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 10. *Ad Tenebras in Parasceve per tres dies 13. cerei accenduntur.* Hugo Flaviniac. pag. 170. *Vbi vero ventum est ad Tenebras, miser ille, dum Kyrie eleyson cum versibus cantaretur, corde compunctus genibus patris advolutus est.*" Saa vidt haver da Du Cange om bemeldte Ting. Hvad nu den sidst anførte passage angaaer af Hugone Flaviniacensi, da er samme tagen af hans *Chronico Viridunensi*, som staaer i Labbei *Bibliotheca Manuscriptor. Tom. I.* hvori denne Hugo haver indført Vitam B. Richardi Abbatis S. Vitoni Viridunensis;

og samme Vitam har P. Mabillon siden indrykket i sine *Acta Sancto-
Ordinis S. Bened. Sec. VI. P. I. a p. 473. ad 496.* Udi bemeldte Historia
Vitæ B. Richardi fortælles om en Conspiration af nogle Munkke imod
Abbed Richard, da de havde overlagt med hinanden, at vilde myr-
de ham just paa en Skær-Torsdag. Men den, som havde paataget
sig at fuldbyrde Mordet, blev i det selvsamme slagen med Banghed
og Samvittigheds Angest, og da heder det: *Ubi vero ventum est ad Tene-
bras &c.* som bør oversættes i Dansk saaledes: Der man nu kom i
Kirken til Guds-Tjeneste om Skær-Torsdags Morgen før
Dag. Nu haver man bag udi hver Tomo af bemeldte Mabillonii
*Actis Sanctorum Benedictinorum et lidet Indicem Onomasticum Vocum barba-
rarum & exoticarum; ligesom i Actis Sancto. Antverpiensibus, samt i Mar-
tene & Durandi, og flige fleres Collectioner. Og her i denne nu
omtalte Tomo Mabilloniano (som er den ottende i Tallet) dens
Indice Onomast. forklares Ordet *Tenebræ* ikke videre end saaledes: *Tenebræ,
matutinæ.* Hvilket haver givet de Benedictiner-Munkke, der have
forbedret Du Cangii Glossarium i den nye Edition af an. 1736. An-
ledning til denne skarpe Critique over deres store Ordens-Broder
Mabillon: "Ad hunc (Hugonis Flaviniacensis) locum non satis at-
tendisse videtur Mabillonius, cum *Tenebras* generatim *matutinas* in-
terpretatur in Onomastico ad calcem partis I. Seculi VI. SS. Be-
nedict. Verum quidem est de *Matutinis* hic agi; sed de *Matutinis*. nocte
"Cœnæ Domini celebratis, unde a Cœna Domini dictæ sunt *Tenebræ*, non
"a tenebroso noctis tempore, ut intellexisse videtur Vir doctissimus."
Mig synes, at de got Folk vel kunde have sparet denne ypperlige
Mand for sig Mistanke, ligesom hand en skulde have vidst og for-
staaet denne Ting, fuldkommen saavel som de og andre. En heller
troer jeg, at hand just selv er Auctor til disse Register, men haver
vel givet een af sine Munkke og unge Medhielpere saadant smaat Ar-
bejde at forrette.*

§. 8.

Og hvad behøves videre at randsage? naar end ogsaa *Tenebrae* bruges saaledes og i selysamme Betydning den Dag i Dager, baade paa Latin og Fransøst. De Franske Dictionnaires sige jo, que *Tenebrae* sont *les Matines, ou l'office divin, qui se dit dans l'Eglise, le Mercredi, le Jeudi & le Vendredi Saint &c.* Deras siger man: *Les Tenebrae ne sont pas encore commencées. Aller aux Tenebrae. Assister aux Tenebrae.* (*) Og i *Lutrin* de Mr. Boileau havest: *L'autre, encore agité de vapeurs plus funebres, vense être au Jeudi Saint, croit que l'on dit Tenebrae.* Aldrig skal man finde, at nogen anden Tiids Kirke-Tjeneste er bleven saaledes kaldet, det heele Aar igiennem, den maatte holdes om Aftenen, Matten, eller Morgenen. Som er og klart at bevise af den Bog, som den Pavelige Ceremonie-mester, under Innocentio VIII. Augustinus Patricius Picolomineus har skreven, og er udfkommen i Leonis X. Tid, under Christoph. Marcelli, Episc. Cor-

(*) Mr. de la Monnoye i den 3die Tome af *Menag.* haver, iblant andre lystige smaae Fortællinger, ogsaa denne: "Nicolas Bourbon de l'Academie Française, s'etant retiré aux Peres de l'Oratoire, assista un jour par bienséance aux Tenebrae du grand Vendredi, où il s'endormoit jusqu'à la fin du Service. Vraiment, lui dit un des Peres, quand il le vit s'éveiller, le sommeil vous a bien accourci les Tenebrae. Oui, c'est justement, dit-il, suivant Martial: *Somnus, qui faciat breves tenebras.*" Men uagtet dette skientsomme Svar, synes mig, at man vel kunde hok det denne lærde Mand sin Skrobelighed til gode, at hand usd nogen Sønn endogsaa paa dette Sted; efter som saadan Lykke hannem sielben vederfores. Thi hand var i de fleeste Aar i sin Livs-Tiid immerhen plaget med Narvaagenhed, og saae saae Natter Sønn i sine Døne; hvilket og endelig forarsagede hans Død. Hvorfore een af hans Venner, den lærde François Guyet, gjorde hannem tvende smukke Epitaphia, hensigtende til bemeldte hans Svaghed. Hvoraf det een lyder saaledes:

"Traxit in angusta qui tot quinquennia cella,

"Pervigil infirmo corpore Borbonius,

"Extremum media gustans in morte soporem,

"O bene! ait, tandem dormio: Vita vale."

Corcyrensis, Navn, med denne Titel: *Rituum Ecclesiasticorum, sive Sacrarum Ceremoniarum SS. Ecclesiæ Romanæ libri tres.* Derudi forekommer aldrig andenstæds, end allene in majore hebdomada, eller i Dimmel-Ugen, at noget Officium divinum kaldes Tenebræ. Men paa bemeldte Uges Tenebris, Matutinis Tenebrarum, og Matutinis tenebrosis in sero, treffer man der mange Exempler, *Lib. 2. c. 42. cap. 43. cap. 52. og libr. 3. cap. II. &c.* Hos de Romerske = Catholske i Tydskland kaldes bemeldte Tjeneste, i sammie Uge, die dunckele Netze. Og efter saadanne mange Beviser og Oplysninger, veed jeg ikke, hvorledes man kand tvivle om, det jo bemeldte Uge har hos os i gamle Dage været holdet for den Mørke Uge, og udaf Dimmer, Dima, Dimlic, som jeg før opregnede, kaldet Dimmel-Uge? kand og vel være, at de Engelske Geistlige, som i det ellevte Seculo bragte en Deel af slige Kirke-Ord med sig til Danmark og Sverrige, (som tilforne er anmærket om det Ord, Skrifte,) kunde ogsaa have indført dette; Eller og, eftersom man ikke mere finder det i Engelland, ja ikke engang i Engel Sariske gamle Skrifter, (saavidt jeg deraf har læst,) man da haver gjort det af nyt her i Danmark; beholdet det og siden, efter Reformationen, som sees af forhen citerede Høyst-priselige Kongers Christiani III. og Christiani IV. Kirke-Ordinanser; ja i gemeen Mands Tale indtil denne Dag.